

AKTUALITY PRO PRÁVNÍ PRAXI

Školní díla

Ivo Telec*

V současné české právní a vzdělávací praxi je poměrně diskutovanou věcí *téma školních děl*. Rozuměno školních děl *autorských*, čili literárních, jiných uměleckých nebo vědeckých. V tomto příspěvku se pokouším odpovědět na některé, poměrně často kladené, právní otázky.

Odpovědi pojmám tak, aby byly pokud možno bezprostředně *prakticky* využitelné pro vysoké školy. Pomímám proto zejména obecné otázky znaků autorských děl, jakož i jiné obecnosti. Svůj přístup zjednodušuji tak, že *abstrahuji od jiných nežli vysokých škol*.

Vycházím z *předpokladu*, že *školní díla* jsou *díly autorskými* ve smyslu práva mezinárodního a českého, zejména pak *zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorského zákona)*, ve znění zákona č. 81/2005 Sb.¹

Přihlížím též zejména k *zákonu č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)*, ve znění pozdějších předpisů, a to i včetně jeho připravované poslancecké novely (sněmovní tisk č. 949), zvláště pokud jde o nový § 47b tohoto zákona.

Všeobecně úvodem poznamenávám, že česká úprava autorských školních děl je *světově ojedinělá*, ačkoli otázky s nimi spojené bývají v zahraniční praxi podobné nebo shodné. Do značné míry je tato úprava inspirována někdejší původní úpravou zaměstnanec-kých děl v dříve platném českém, resp. československém autorském zákonu z roku 1965. Podobnost s díly zaměstnanec-kými však dnes *není* veskrze žádná, a to proto, že *student není námezdní pracovní silou*, která by byla zaměstnavatelem placena. Naopak, bývá to student, kdo za své studium škole platí, alespoň škole soukromé.

1. AUTOR ŠKOLNÍHO DÍLA, POPŘ. SPOLUAUTORSTVÍ UČITELE

Studentovi, který dílo *vytvořil* ke splnění své studijní *povinnosti* vyplývající ze svého *právního poměru k vysoké škole*, náleží *civilní status autorství*. Právní režim vzniku díla není pro to významný. Jedná se přitom o studijní povinnosti vyplývající zejména ze *zákona o vysokých školách* anebo ze *samosprávného studijního a zkušebního řádu vysoké školy*, který je přílohou jejího *statutu*.

Z věcné i právní *povahy* školního díla včetně jeho *určení a významu* vyplývá, že se má jednat o dílo *vylučného studentského autorství*, a to zejména s ohledem na to, že tímto dílem student prokazuje svou *vlastní způsobilost* či *vlastní splnění* průběžných nebo závěrečných studijních povinností.²

Účast učitele má proto být jen po stránce *školské*, a to podobně jako je tomu u výluky ze spoluautorství u *tzv. pomocných či poradních osob* podle § 8 odst. 2 a. z. Učitel může přinést studentovi kupříkladu *myšlenkový nápad*, přičemž ale již jeho ztvárnění či *vyjádření* do podoby díla literárního, jiného uměleckého či vědeckého je *věcí vlastní studentovy tvorby*.

Nicméně, jelikož otázka spoluautorství je *věcí skutkovou*, která buď nastane, anebo nikoli, přičemž by mohla nastat *i navzdory odlišnému určení* školního díla, nelze obecně vyloučit vznik spoluautorství mezi studentem a učitelem.³

V takovém případě by se jednalo o *souběh mezi dílem školním a dílem zaměstnanec-kým*, pakliže by učitel byl pracovně zavázán vůči škole být takto pracovně činný, což by přicházelo v úvahu pravděpodobně jen v méně obvyklých případech některých uměleckých děl v počátku studentova studia či děl, která nejsou určena k prověření způsobilosti studentovy. V případě, že

* Prof. JUDr. Ivo Telec, CSc., profesor a vedoucí katedry občanského práva a pracovního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a profesor Masarykovy univerzity v Brně

¹ V době odevzdání článku redakci Parlament projednával dvě vládní novely tohoto zákona.

² Kriticky k někdejší jinak laděné směrnici čs. ministerstva školství a kultury viz autorův komentář k autorskému zákonu z roku 1965. Praha: C. H. Beck 1997, s. 129.

³ Z judikatury k některým těmto otázkám srv. německé rozhodnutí u nás publikované v Právních rozhledech, 2005, č. 15, s. 570–574.

by se učitel stal spoluautorem bez plnění svého patřičného pracovního závazku vůči škole, jednalo by se o *souběh mezi školním dílem a dílem se všeobecným autorskoprávním statutem*.

2. POJEM STUDENT, RESP. ŠKOLNÍ DÍLO Z HLEDISKA AUTORSKÉHO ZÁKONA A ZÁKONA O VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Na naznačenou otázku nutno odpovědět tak, že studentem ve smyslu zákona o vysokých školách je student akreditovaného doktorského, magisterského nebo bakalářského studijního programu, pokud své studium nepřerušil. Studentem *není* účastník celoživotního vzdělávání poskytovaného vysokou školou, i kdyby mělo podobný obsah.

Nutno však podotknout, že školním dílem není jen práce závěrečná, nýbrž i jakákoli práce průběžná, např. Klausurní, seminární apod., pokud splňuje pojmové znaky podle autorského zákona.

Školním dílem *není* práce *rigorózní*, neboť uchazeč o vykonání státní rigorózní zkoušky *není* studentem vysoké školy, což platí podobně i o *práci habilitační*. Práce habilitační však může mít *status díla zaměstnavatele*, jestliže vznikla ke splnění *pracovního závazku zvyšování kvalifikace* akademického pracovníka dosažením habilitace. Habilitaci lze totiž s ohledem na její povahu a význam, a to i pro zaměstnavatelskou vysokou školu, považovat za *základní kvalifikaci* akademického pracovníka na jeho profesní dráze. Tomu odpovídá i význam habilitací akademických pracovníků při správním posuzování návrhů studijních programů, předložených k akreditaci.

Lze *doporučit*, aby vysoká škola režim rigorózních prací a prací habilitačního upravila ve svých příslušných vnitřních předpisech, podle nichž by jednala s uchazeči.

Doporučit lze i to, aby vysoká škola připouštěla k obhajobám zejména prací disertačních a prací habilitačních, popř. i prací rigorózních pouze práce *již tiskem vydané jako celek*, popř. jinak jako celek zveřejněné. Zmíněné doporučení má své *věcné* opodstatnění v tom, že vědecká díla mají svým určením podléhat možnosti veřejného kritického posouzení a přezkumu. Současně mají bezprostředně přinášet *vědecké poznatky* v nich obsažené komukoli. V tom spočívá jejich *všeobecná užitečnost*. Podobně to platí i o dílech uměleckých. Technicky, finančně a právně lze tuto záležitost podpůrně řešit i vlastním nákladem studentovým v malém počtu výtisků pokrývajícím například povinné výtisky knihovni a běžnou meziškolní výměnu apod. Nejedná se přitom o nic, co by nebylo známo z řady jiných zemí.

3. ZÁKONNÁ LICENCE PODLE § 35 ODS. 3 A 4 A. Z.

Zmíněná zákonná licence je jedním z projevů zákonných *dovolení omezení práva autorského*, a to i *proti vůli autorov*. Jejím znakem je nejen *bezúplatnost vůči autorovi*, ale i to, že se tak děje na strany uživatele (školy) *nevýdělečně*, tedy nikoli za účelem zisku, což však nevylučuje úhradu nákladů s tím spojených. *Nevýdělečně nutně neznamená prodělečně*.

Škola tak smí učinit jen ke *své vnitřní potřebě*, jež vyplývá z *poslání* (činnosti) vysoké školy podle zákona a jejího statutu. Jedná se tedy například o užití školního díla prostřednictvím vnitřní sítě elektronických komunikací (intranetu).

Vnitřní potřeba školy je vymezena jednak *osobním okruhem*, jednak *okruhem věcným*. Osobní okruh je dán již tím, že vysoká škola je *korporací*, která sdružuje studenty a akademické pracovníky, jež jsou *podstatou* (osobním substrátem) vysoké školy samé. Vyjádřeno to je pojmem *akademické obce*. K tomu se též řadí i neakademičtí pracovníci, např. správní zaměstnanci, a členové orgánů vysoké školy, např. správní či vědecké rady apod., což platí i o členech orgánů jednotlivých součástí vysoké školy (fakult nebo vysokoškolských ústavů). Věcný okruh je pak vymezen již zmiňovaným zákonným a statutárním posláním vysoké školy.

I pro tuto bezúplatnou zákonnou licenci platí *všeobecné příkazy* podle § 35 odst. 4 a. z., tzn. uvést jméno autora, nejde-li o školní dílo anonymní, o což zpravidla nepůjde již s ohledem na povahu tohoto díla, nebo jméno školy, pod nímž je dílo či má být uváděno na veřejnost, a dále s příkazem uvést název díla a pramen. Všechny tyto příkazy ovšem platí pouze *přiměřeně* s ohledem na *povahu školního díla*.

Pro daný případ užití školního díla pro vnitřní potřebu školy platí obecně uznávaný *třístupňový test*, který je navíc výslovně vyjádřen v § 29 odst. 1 a. z. Znamená to, že musí jít o *zvláštní zákonný případ* omezení práva autorského, což je splněno, a dále, že *výklad* tohoto omezení nesmí být proveden způsobem *potencionálně narušujícím běžný výkon* práv autorských či který by byl *neospravedlivě na újmu* osobním (morálním) nebo majetkovým zájmům studenta coby autora školního díla takto užitého.

Jedná se přitom o jeden z mála případů, kdy zákon sám příkazuje, jak má být vykládán. V tomto případě *zuzujícím* způsobem, restriktivně.

Naskýtá se otázka, zda musí jít o školní dílo již *zveřejněné*, anebo nikoli. Dnešní autorský zákon, na rozdíl od předchozího zákona z roku 1965, o tom nehovoří (a také na rozdíl od návrhu vládní novely autorského zákona, která je nyní projednávána v Poslanecké sněmovně). Podle, zdá se převažujícího, ovšem stále dis-

kutovaného doktrinárního názoru, který se opírá zejména o systematický a účeloslavný výklad zákonných licencí, bychom dospěli k závěru, že musí jít o dílo zveřejněné, neboť zákonné licence omezují *jen* majetková práva autorská, nikoli tato práva osobnostní, což by se jinak rovnalo zakázanému rozšiřujícímu výkladu v neprospěch autora.

Otevřenou otázkou pak zůstává, jak chápat vnitřní potřebu vysoké školy právě z hlediska *zveřejněnosti díla* jako *předpokladu použití* zmíněné zákonné licence.

Podotázku zařazení školního díla do *školní knihovny* a jeho půjčování je pak nutno zodpovědět z hlediska výše načrtnuté vnitřní potřeby školy. Lze potom dojít k závěru o veřejné části knihovny a o části pouze vnitřní *pro interno*. Podobně to platí i o půjčování těchto děl.

4. UŽITÍ ŠKOLNÍHO DÍLA AUTOREM, POSKYTNUTÍ LICENCE A OBSAH POJMU OPRAVNĚNÉ ZÁJMY ŠKOLY

4. UŽITÍ ŠKOLNÍHO DÍLA AUTOREM, POSKYTNUTÍ LICENCE A OBSAH POJMU OPRAVNĚNÉ ZÁJMY ŠKOLY

Uvažujeme-li o užití školního díla nad rámec shora zmíněné a zhruba popsané vnitřní potřeby vysoké školy, musíme zmínit, že škola má v tomto směru na základě zákona *nárok na uzavření licenční smlouvy* se studentem coby autorem. Obráceně řečeno, můžeme mluvit o *kontraktační povinnosti* studentově (autově), působící *ex lege*.

Může se jednat kupříkladu o licenci k rozmnožování a rozšiřování výtvarného díla v podobě plakátu apod. Platí přitom, že *smluvní podmínky*, tedy i honorářové, musí být *obvyklé*. Jestliže by obvyklé smluvní podmínky dosud nenastaly, bylo by nutno sjednat smluvní podmínky *přiměřené*. Sám nedostatek obvyklosti smluvních podmínek totiž nemůže být brát jako nemožnost právních jednání, neboť by se jednalo o nepřipustnou redukci *ad absurdum*.

Student smí škole *odepřít licenci* jen ze závažného, např. osobního (morálního), důvodu. Jednalo-li by se o bezdůvodné odepření licence, měla by škola právo nechat *nahradit chybějící* studentovu vůli *rozsudkem* soudu, daným na místě chybějícího projevu vůle. Předmětem dokazování by byla *závažnost* studentova odepření licence, což je otázka posouzení konkrétního případu, jenž se může lišit od jiného.

Sám student coby autor je ovšem ze zákona *omezen ve výkonu* svého majetkového práva k užití svého školního díla, přičemž toto omezení lze vůli stran vyloučit.

Omezen je oprávněnými *osobními* nebo *majetkovými* zájmy školy. Může se jednat například o osobní zájmy školy jako právnické osoby na označení své totožnosti nebo totožnosti (rozlišení) svých vzdělávacích nebo výzkumných služeb, jestliže takové označení má podobu školního díla grafického. Všeobecně vzato se

jedná zejména i o *soutěžní zájmy* školy, neboť i školy navzájem, nemluvě o jiných soutěžitelích, mají soutěžní postavení, a to i z hlediska ochrany před nekalou soutěží. V praxi *nelze vyloučit konkurenci mezi školou a jejím studentem* podobně jako tomu bývá například i u konkurence zaměstnavatele a zaměstnance.

Oprávněnost zájmů školy vyplývá alespoň nepřímo buď ze zákona včetně ústavního, nebo ze smlouvy, popř. z právního rozhodnutí či z jiného právního zdroje.

Nad rámec těchto poznámek připojuji též poukaz na všeobecný *zákaz* užití školního, ale i jakéhokoli jiného, díla jinou osobou nežli autorem způsobem *snížujícím jeho hodnotu*. Jinak řečeno, jedná se o *zákaz znehodnocení díla*, jenž vyplývá z osobního práva autora (§ 11 odst. 3 a. z.).

5. OBSAH POJMU „NÁKLADY VYNALOŽENÉ ŠKOLOU NA VYTVOŘENÍ DÍLA“

Škola, a to nejen vysoká, má zákonné *právo na příspěvek na úhradu nákladů* školy na studentovo vytvoření školního díla. Pojem těchto nákladů nutno vykládat tak, že se jím rozumí kupříkladu zvýšené materiálové náklady školy *nad* běžnou školní režii. Jinak by se jednalo o *zneužití* dotčeného práva na úkor studenta, a to formou přenášení běžné školní provozní zátěže, kterou nese sama škola, na jiného.

Výše tohoto příspěvku je omezena skutečnými náklady školy, ovšem v naznačeném smyslu *přímých „nadnákladů“*. Významné je též to, že škola může své právo na příspěví na tyto náklady uplatnit jen za stavu, kdy student *dosáhl výdělek* z užití svého školního díla. Nikoli jinak. Pouze *potencionální* studentův výdělek, který ještě nenastal, přitom nehraje žádnou roli. Zohlednit je nutno i *okolnosti* případu, například mimořádný přínos školy k vytvoření díla apod.

Zákonnou povinností je přitom přihlédnout k výši *výdělku na straně školy* z licenčního využívání školního díla, což může podle okolností vést až ke krajnímu závěru, že příspěvek na uvedené náklady nemůže škola požadovat, jestliže její výnos z licenčního využívání školního díla byl *s dostatek velký*, aby jí tyto náklady nahradil a škole ještě zůstal zisk.

6. VLASTNICTVÍ H MOTNÉHO SUBSTRÁTU ŠKOLNÍHO DÍLA

Vlastníkem věci, jejímž prostřednictvím je školní dílo vyjádřeno, je ten, kdo jej pořídil, například koupí materiálu k vytvoření díla.

Odevzdáním školního díla společně s odevzdáním věci (tradicí), na níž, jíž nebo v níž je školní dílo vyjádřeno (hmotně zachyceno), *nabývá škola vlastnictví* této věci, není-li jiné dispozice. K tomu je však za-

potřebí *shodné vůle obou* stran (právní titul), přičemž v praxi k tomu dochází zpravidla konkludentně, což je dostatečné, byl-li zde *oboustranný úmysl* změnit vlastníka věci.

Jedná se o projev *právní doktríny sledování osudu významnějšího díla (pojmu) jeho méně významným nosičem (pojmem)* neboli o sledování *nezmaření účelu odevzdání díla*, jakož i plnění dalších poslání vysoké školy s tím souvisejících a oběma stranám předem zřejmým. Roli zde sehrává nejen *druh a hodnota* věci, například kancelářského papíru anebo modelové hmoty, ale i to, co lze po kom rozumně očekávat *vzhledem k jeho postavení*.

Z hlediska platného práva však *nejde a nemůže jít* pouze o právní doktrínu, nýbrž až o její projevení v právní normě nebo v právním úkonu, k čemuž lze dospět výkladem zejména *účeloslovným* anebo *s ohledem na okolnosti volního projevu*.

Podotýkám, že kupříkladu v nakladatelských smlouvách licenčních se v praxi zpravidla setkáváme s ujednáními o nabytí vlastnictví nosiče díla nakladatelem.

Lze však *doporučit*, aby tuto otázku výslovně řešily *vnitřní předpisy* vysoké školy.

Na okraj vnitřních předpisů vysoké školy jen doplnuji, že tyto předpisy z valné většiny nahrazují dřívější vyhlášky z doby socialistického práva. Nicméně jejich právní povaha je odlišná, přičemž je ale nutno brát v úvahu, že jsou vydávány akademickou samosprávou na základě zákonného zmocnění.

S položenou otázkou souvisí i to, co zmiňují pouze okrajově, a to, že studentovi svědčí *autorské právo na účelové zpřístupnění věci* (nosiče díla) jejím vlastníkem, tedy školou (§ 12 odst. 3 a. z.).

Podotázku archivace školních děl nutno řešit jednak ve *veřejnoprávním* režimu archivním, jednak z výše uvedeného pohledu nabytí vlastnictví věci školou. Škola by přitom mohla zohlednit případy, kdy hmotný substrát je bezcenný, zatímco v jiných případech má značnou hodnotu.

7. NOVELA ZÁKONA O VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Zákon o vysokých školách má právní povahu *veřejnoprávní*. Nicméně jeho navrhovaná novela z roku 2005 obsahuje i *soukromoprávní* ustanovení. Podobně to známe i z některých jiných oborů. Tímto soukromoprávním ustanovením je § 47b odst. 3, který zakotvuje *nevyvratitelnou zákonnou domněnku souhlasu autora se zveřejněním* své práce podle daného zákona.

Můžeme říci, že se jedná o *zvláštní* zákonnou úpravu, která na základě *přednostního poměru speciality před obecností* (autorským zákonem) *vyklučuje* použití autorského zákona, neboť speciální úprava je v tomto směru – s ohledem na svůj účel a povahu stran – *úplná bez dalšího*. Bylo by si sice možno představit zvláštní úpravu podrobnější, jenže tomu tak není, přičemž jiný názor by mohl vést až k *absurdním* závěrům, které nejsou v právu přípustny.

Závěrem podotýkám, že předmětná novela zákona o vysokých školách dosud nebyla přijata, poté, co ji Senát vrátil Poslanecké sněmovně se svým pozměňovacím návrhem. Přijetí ve znění pozměňovacího návrhu Senátu však lze politicky očekávat.

Osobitné zmluvy medzi štátom a cirkvami na Slovensku

Margita Čepľíková*

Štátne cirkevné právo je reprezentované na území Slovenskej republiky právnymi predpismi vydávanými štátom a regulujúcimi vzájomné vzťahy štátu a cirkví a ich právne postavenie v spoločnosti.¹ V posledných rokoch sa stali súčasťou štátneho cirkevného práva na Slovensku zmluvy cirkví so štátom.²

Dňa 16. augusta 2000 vláda Slovenskej republiky schválila text Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou (ďalej len Základná zmluva). Národná rada Slovenskej republiky vyjadrila súhlas s ratifikovaním zmluvy uznesením dňa 30. novem-

* JUDr. Margita Čepľíková, CSC., Katedra teórie štátu a práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

¹ Štátne cirkevné právo (nazývané aj konfesným právom) treba odlišovať od práva vytváraného samotnými cirkvami a náboženskými spoločnosťami (kánonického práva, cirkevného práva, resp. práva náboženských spoločností). – Bližšie o cirkevnom práve pozri: VRANA, V.: Dejiny cirkevného práva, Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Košice 1992, s. 7–8.

² Bližšie pozri: ČEPLÍKOVÁ, M.: Štát, cirkvi a právo na Slovensku. História a súčasnosť, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Košice 2005, s. 80.